

Kielemme käytäntö

vuoden kuluessa. *Seurauksena* Kenian kansallismuseossa ja British Museumin kella-reissa lojuneiden luiden tutkimisesta monet paleontologit uskovat, että tärkein dryopithecus-laji – oli hyvin paljon nykyisten simpanssien kaltainen – .» (Suurilevikkisen viikkolehden käännetyistä kirjoituksista.)

»Osittain *tuloksena* Sivapithecuksen hampaasta – Leakey uskoo, että afrikkalaiset sivapithecukset edeltävät ajallisesti aasialaisia ainakin kahdella miljoonalla vuodella.» (Samasta kirjoituksesta.)

Aivan niin kuin *johtuen*-sanana väärinkäyttö tällainen essiivin käyttö kuulostaa sekä kieliopinvastaiselta että auttamattoman paperityyliseltä; huonon käännöksen tuntu on ilmeinen. Vapaassa puheessaan ei kukaan kai sentään vielä käytä tällaisia rakenteita. Yhtä tarpeettomia ne ovatkin kuin »johtuen». Edellisen virkkeen alun voisi korjata esim. näin: Kenian kansallismuseossa ja British Museumin kella-reissa lojuneiden luiden tutkiminen *on johdettu* monet paleontologit uskomaan, että – . Jälkimmäinen virke on kohennettavissa seuraavaan tapaan: Osittain Sivapithecuksen hampaan *takia* Leakey uskoo, että – . (Tällaisten *seurauksena*- ja *tuloksena*-rakenteiden taustasta ja niiden muista kokenuskeinoista ks. myös Vir. 1956 s. 420–422.)

★

Vähän toisenlaista paperityyliä on nyky-suomalainen lyhenteiden liikakäyttö, josta Kielemme käytäntö -osastossa on ennenkin jouduttu puhumaan. Pari tuoretta näytettä:

»Lounas arkisin klo 11–15 (*pl.* lauantaisin).» (Ilmoitus joensuulaisen ravintolan ovessa.)

»Myymälämme ostavat takaisin kaikkia Alkon omassa tuotannossa käytettäviä tyhjiä pulloja (*pl.* pienois- ja vientipullot).» (Ilmoitus valtion monopoliliikkeen myymälöissä.)

Tällaista pulputtavaa lyhennettä *pl.* ei suomen kielessä ole varhemmin käytetty, ellei joskus merkityksessä 'palkkausluokka'.

Sekä ravintolan että monopoliliikkeen asiakas on varmaan saanut kynsiä korvallistaan näin viestimättömän salakielen edessä. Tarkoitus on näköjään ollut korvata hiukan pitkäveiteinen ja semmoisenaan usein paperikielinen sanaliitto *pois luettuna*. Tekstin laatijat eivät ole huomanneet, että perinnäisen suomen varoin korvaaminen käy kätevämmiin, jos käytetään tuttua lyhyttä sanaa *paitsi*.

★

Siirrytään vaihteeksi toisenlaisiin paperikielen ilmenemismuotoihin:

»Yhteiskunnalliset *muutokset ja mielipideilmaston radikalisoituminen aiheuttivat* vanhojen moraaliarvojen *ravistelemista* ja tabujen rajan *voimakasta siirtymistä*.» (Julkisudessa ahkeraan kynäilevän historiantutkijan tekstiä.)

Verbien *-minen*-loppuiset teonnimijohdokset ovat suomessa määrärajaan asti tietysti tarpeellisia. Mutta kun ne rupeavat tunkemaan verbin persoonamuotojen tilalle, silloin ilmaisu kyllä ruuhkautuu. Sujuumaan tällaiset sumat saadaan usealla tavoin (ks. esim. Vir. 1981 s. 93–95). Tämänkertaisessa esimerkissä predikaattiverbit voitaisiin panna paikoilleen seuraavaan tapaan: *Kun yhteiskunta muuttui ja mielipiteet (mieluummin kuin »mielipideilmasto») radikalistuivat, niin moraaliarvojakin ravisteltiin ja tabujen raja siirtyi suuresti (mieluummin kuin »voimakkaasti»).*

★

Edellistä esimerkkiä vaivasivat sekä *-minen*-tyyli että turhat muotisanat. Niin seuraavaakin:

»Työnantajain Keskusliiton toimitusjohtaja P. S. korostaa, että uuden *teknologian* aiheuttamat *kehityspaineet edellyttävät* koulutuksen *suunnitelmallisuuden lisäämistä*.» (Sanomalehti uutisesta.)

Jos toimitusjohtaja tosiaan on lausunut näin, olisi ammattitaitoisen toimittajan asia ollut korjata hänen lausumansa ymmärrettävään asuun. Muotisanaa *paine* on sitaatissa käytetty hämärästi (vrt. Aarre

Huhtalan tätä sanaa koskeviin huomioihin Vir. 1975 s. 465—466). Kun paineiden sanotaan »edellyttävän» koulutuksen suunnitelmallisuuden lisäämistä, on tekstiin tarttunut substantiivitauti; samalla siinä jää epäselväksi, mitä oikein mistäkin seuraa: syntyvätkö paineet siitä, että koulutuksen suunnitelmallisuutta lisätään, vai onko vaikutussuunta ehkä sittenkin päinvastainen? (Tällaisesta sekavasta »edellyttämisestä» ks. enemmän Vir. 1974 s. 217—219.) Muodikas »teknologia» vuorostaan sopsi korvata vanhalla tutulla *tekniikalla*. Sitaatin ajatus on luultavasti ollut seuraavan tapainen: - - että uuden tekniikan kehityksen vuoksi on koulutus tehtävä suunnitelmallisemmaksi.

★

Muotisanoista on kysymys myös seuraavassa esimerkissä:

»Yliopistolle myytävät korkeampihintaiset liput oikeuttavat pääsyyn juhlasalin alaosaan, matalampihintaiset yläosaan.» (Erään kesäisen juhla viikon lipun tilauskortista.)

Tämmöistä »korkeahintaista» on ennen sanottu *kalliiksi* ja »matalahintaista» *halvaksi* tai *huokeaksi*. Uudet sanat ovat pitkäveteisempiä kuin nasevat entiset; sitä paitsi ne ovat kuvakieleltään epäsuomalaisia. (Hinta on Suomessa suuri tai kallis, pieni tai halpa mutta ei juuri »korkea» eikä varsinkaan »matala». Samaa tapaan olisivat ruotsin vaikutuksesta muotiin tulleet »ma-

talapalkka-alat» suomeksi *pienipalkkaisia aloja* tai miksei *pienpalkka-aloja*.) Sitaatista on syytä korjata sijojen käyttöäkin koskeva kummallisuus. Kun lippu sanotaan myytävän »yliopistolle», luulisi yliopiston olevan lipun ostaja. Kuitenkin on tarkoitettu sitä, että lipulla pääsee *yliopistoon*, sen juhlasaliin. Koko virke ryhdistettynä: *Yliopistoon myytävillä kalliimmilla lipuilla pääsee juhlasalin alaosaan, halvemmilla yläosaan*.

★

Vielä yksi muotisana:

»Traditio ja *kulttuuriperimä*, mikä on niiden rooli osakunnassa? - - Humanistina olen taipuvainen korostamaan *kulttuuriperimän* merkitystä.» (Kirjallisuustieteilijän yleistajuisesta kirjoituksesta.)

Perimä on uudehko biologian termi, *genotyyppi* eli varhemman »peruasun» vastine (vastakohta: *ilmiasu* = fenotyyppi). On ilmeinen hyöty siitä, että voidaan pohtia esimerkiksi, missä määrin kyky käyttää ihmiskieltä on kullakin polvella lähtöisin *perimästä* eli geneistä, missä määrin se on suullisesti tai kirjallisesti omaksuttua *perintöä* (tai *perinnettä*) vanhemmilta polvilta. Puhtaat kulttuuri-ilmiöt eivät kuitenkaan koskaan periä geenien välityksellä; ne kuuluvat (henkiseen) *perintöön*. *Kulttuuriperinnöstä* on puhuttu vanhastaan, ja tämän sanan pitäisi kelvata edelleen.

T. I.